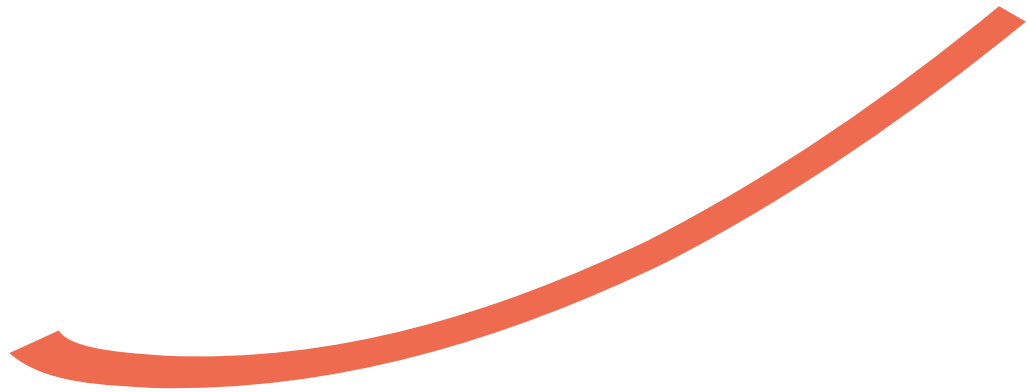

VI PREMI D'ASSAIG
PEDAGÒGIC FREDERIC
COMPANY I FRANQUESA¹

*El pedagog², eix vertebrador
de la tasca a l'escola*

AUTOR: Xavier Ureta i Buxeda

Pseudònim: R.Valles i P.

Pedagog, col·legiat núm. 974

14 de juny de 2012

¹-Menció especial del jurat, en se el segon classificat de la VI edició, convocada en el marc del XÈ ANIVERSARI del Col·legi de Pedagogos de Catalunya (2002-2012), amb la temàtica: L'evolució professional de la Pedagogia: els col·legis professionals, motors de consolidació i reconeixement social.

²-Seguit el criteri de reputats lingüistes, en ordre a l'economia de la llengua, sempre que hi aparegui un terme en masculí de forma genèrica (sense marca de gènere) es vol indicar la inclusió d'ambdós gèneres en aquest concepte.

La situació del pedagog a l'escola, avui.

El camp de treball natural del pedagog és el de l'acció directa (Houssaye, J. et altri, 1995, pág. 19) i, per tant, per damunt de tot el treball a les escoles. En l'actualitat, però, el pedagog n'ha estat desplaçat. Els motius miraré de descriure'ls tot seguit.

En primer lloc, en un terreny pragmàtic i polític, els professionals de la pedagogia assenyalen la fortalesa corporativa dels sindicats de mestres, i la seva influència en la regulació normativa de les titulacions que habiliten per exercir com a educadors en l'Educació Infantil i en l'Educació Primària³.

Aquesta situació ve reforçada pel fet que, fent un repàs de la legislació vigent, tant a Espanya com a Catalunya, també a nivell legal s'han tancat les portes als llicenciats en Pedagogia per exercir com a professors en l'Educació Primària. També es fa palès com, en l'Educació Secundària, no poden exercir altres tasques específiques més que les de donar classes d'algunes matèries, en tant que llicenciats en una *carrera de lletres*⁴. A la pràctica, a més de donar classes a secundària, als llicenciats en pedagogia se'ls encomanen tasques d'orientació.

En segon lloc, l'experiència sembla donar la raó als pedagogs quan opinen que les aportacions teòriques que es fan des d'altres ciències –en l'actualitat, molt especialment les provinents del camp de la psicologia–, donen aparentment més solidesa en el treball escolar que les propostes metodològiques del pedagog. Aquest les fonamenta en línies teòrico-pràctiques, que s'entronquen en els més diversos corrents de pensament filosòfic i, per tant, semblen més ambigües. Diuen Soler i Vilanou, en el treball de la Societat Catalana de Pedagogia *Repensar la Pedagogia*, avui (Mallart, Teixidó, & Vilanou, 2001, p. 9):

“...la pedagogia, –en ser manipulada ideològicament pels règims totalitaris dels anys trenta– va caure en un profund descrèdit que s'ha perllongat al llarg de la segona meitat del segle XX. Talment fa la impressió que la psicologia –amb el seu pretès discurs rigorós– volgués omplir l'espai que, fins feia poc havia ocupat la pedagogia”.

En tercer lloc, defenso que un dels àmbits d'actuació dins l'escola que seria apropiat per al pedagog és la direcció. Actualment, però, hi ha la tendència a demanar als directius dels centres educatius una especialització en gestió i administració, més que no pas una formació en organització escolar amb visió pedagògica⁵. Tendència que ve reforçada, un cop més, per les pròpies lleis educatives actuals que dibuixen els directius escolars amb aquest perfil gestor. A qui assumeix responsabilitats de govern en un centre escolar, aquest perfil sol desdibuixar-li l'autèntica finalitat de l'educació i dels coneixements pedagògics que intrínsecament hi porta associats. La pràctica ens ensenya que li acaba desviant l'atenció dels reptes pedagògics més fonamentals, que és la finalitat de les institucions escolars. La manca de formació pedagògica específica li suposa un biaix en la seva funció.

En quart lloc, potser l'explicació del descrèdit del pedagog és la manca de bons pedagogs o d'una limitada preparació, especialment des que la Pedagogia deixa de ser una llicenciatura i s'estableix com a Grau⁶. També és manifest –i seria infantil amagar-ho– que, com en totes les professions, no tots els pedagogs responen de la mateixa manera davant les exigències de la professió.

Per acabar aquesta introducció, vull fer-me ressò de l' estudi que Benedito i Millán van dur a terme a la Universitat de Barcelona, el 1986, que ve a sintetitzar la problemàtica que exposem, i que ens demostra que aquesta ja ve de lluny. En l'estudi, entre d'altres, assenyalava com a factors de preocupació per a la pròpia llicenciatura la falta de pedagogs espanyols de fama mundial, la interferència amb la Psicologia, el poc coneixement de la professió de pedagog i, sobretot, *“el problema que ens ocupa: la no existència o la no adequació dels llocs de treball per a pedagogs”* (Benedito & Millan, 1986, p. 3).

L'accepció del terme “pedagog”

En les línies que segueixen, intentaré fer unes consideracions necessàries sobre el què s'entén com a “pedagog”, per saber quin és el referent de partida. Fins i tot, m'atreveixo a dir que aclarir-ho pot contribuir a donar més visibilitat al paper necessari del pedagog en el treball de les escoles.

Al llarg de la Història de l'Educació i de la Pedagogia, se li ha atorgat status de “pedagog” majoritàriament a científics o professionals d'altres àmbits que, sens dubte, han tingut un paper essencial en l'evolució de les idees pedagògiques i la seva aplicació pràctica. A partir de la convergència de criteris dels diversos corrents en l'entorn de la pedagogia (especialment en el si dels col·legis professionals), penso que és de rigor que es tracti de trobar definicions que ens permetin diferenciar, si és el cas, entre:

- a) el “pedagog en sentit ampli”, el que hom reconeix com a tal;
- b) el “pedagog en un sentit restrictiu”, el que ho és per raó dels seus estudis: més concretament, el llicenciat en Pedagogia.

La tasca no és fàcil ni aquest escrit té la pretensió arribar a conclusions definitives. La resposta d'aquesta qüestió, però, ens hauria de permetre acotar l'abast del paper fonamental del pedagog a les escoles i en els òrgans de decisió d'aquestes, que no és poca cosa.

Per començar, un principi bàsic que presideix tot aquest escrit: la Pedagogia ha de verificar les seves idees –la teoria– amb la pràctica.

“Perquè el fossat entre la teoria i la pràctica sempre existirà. És aquesta obertura la que permet la producció pedagògica” (Houssaye, J. et altri, 1995, citant Soëtard, 1981).

Ha estat aquest pedagog a qui ha correspost el paper de dissenyar i verificar, les idees de la Pedagogia. La Història de la Pedagogia mostra evidències del paper essencial que van tenir alguns dels considerats grans pedagogs, en les seves respectives institucions escolars i educatives. Van exercir-hi la seva activitat i vocació pedagògiques, conjugant teoria i pràctica, assumint-ne la responsabilitat. Especialment rellevant és la vida i obra dels pedagogs dels segles XIX i XX, període en què la Pedagogia es consolida definitivament com a ciència.

Qui és pedagog?

Arribat a aquest punt, vull plantejar algunes preguntes que, al llarg de la meua experiència professional com a pedagog, m'he anat formulant. Fins i tot, de ben segur que em serviran en el futur com a punt de partida per a una investigació més profunda.

Primera pregunta: *la Pedagogia (el pedagog), és una professió o és una manera de ser? (de pedagog, se'n fa o se n'és?).* Com apuntava, aquesta pregunta ens portaria a fer un recorregut a través de la Història de l'Educació i de la Pedagogia per analitzar, a partir d'aquestes disciplines, quins han estat els grans pedagogs de la història, i en funció de què se'ls ha atorgat l'apel·latiu de "*pedagog*".

Segona pregunta: *la Pedagogia, ¿és més un art que no pas una professió? ¿És el pedagog l'artista de l'educació?* La resposta a aquesta pregunta caldrà cercar-la, una vegada més, de la mà dels escrits dels reconeguts com a "*grans pedagogs*", o dels seus estu-diosos, i veure com en algun moment es fa esment de la vocació pedagògica com a *art*.

Tercera pregunta: *quina preparació específica ha de tenir un pedagog?* La resposta ens ajudarà a concretar la distinció entre *pedagog* i llicenciat en Pedagogia.

Quarta pregunta: als centres escolars, quant a la metodologia i els plans d'acció educativa, qui diu per on s'ha d'anar, qui marca el camí, pedagògicament parlant? Com apuntava, actualment, quan en els centres escolars es plantegen problemes pedagògics, la tendència de les últimes dècades ha estat la d'aplicar metodologies pròpies d'altres àmbits (psicologia, treball social, pediatria, logopèdia, etc.)⁷ per tal de solucionar-los. Penso que és la pedagogia i, per tant, la figura del pedagog qui, per experiència, per preparació i per vocació, la que ha de ser decisiva a l'hora d'apuntar les línies d'acció i d'actuació en els centres escolars⁸.

La cinquena és una pregunta fonamental en dues parts: *¿és (o hauria de ser) el pedagog el líder natural en els centres escolars?* Si és així, *¿per què els pedagogs no estan majoritàriament en els òrgans de govern dels centres educatius?* La primera part de la pregunta mereix un tasca crítica i assagística que podria ser la continuació d'aquest treball. Ara bé, la resposta a la segona part d'aquesta pregunta no és banal. Si la pregunta es dona per bona, i no hi hagués una resposta versemblant, voldria dir que caldria estudiar quins són els factors que inhibeixen o faciliten la consideració d'aquests professionals com a motors de les escoles, i la seva incorporació efectiva en els òrgans de govern dels centres escolars.

Fins i tot podria plantejar-se una darrera pregunta, derivada de les anteriors: *"¿quina mena de pedagogs hi ha actualment al capdavant dels centres educatius? ¿licenciats en pedagogia? ¿pedagogs en sentit ampli? ¿gestors o administradors escolars?* L'anàlisi de les respostes i l'estudi dels "*coms*" i dels "*per quès*" podrien, segurament, donar peu a un interessant debat en l'àmbit de la ciència pedagògica.

Cal, doncs, fer una primera anàlisi i reflexió sobre la Pedagogia, i més en especial del pedagog, com també del paper d'aquest en els òrgans de decisió dels centres escolars. Llavors, serà necessari apuntar una proposta d'eines teòriques per repensar la preparació, la funció i la professió del pedagog.

Perquè, pel que he vist al llarg dels anys, estic convençut que, en l'àmbit de la gestió escolar, el paper que li pertoca al pedagog professional és fonamental en el disseny general dels entorns educatius. El pedagog en *sentit estricte*, per la seva formació

científica hauria de ser el referent a l'hora de concebre els plans d'acció globals, per fer-los més adequats en ordre a la finalitat intrínseca de l'educació, i més concretament en l'àmbit de les escoles.

Consolidada la Pedagogia com a ciència, mirant el pedagog com a professional, penso que és al llicenciat en pedagogia, per la seva formació i preparació específiques, a qui correspondria el paper de coordinar i donar solidesa a l'acció conjunta d'aquests professionals, en el marc del treball escolar (Colom, Antoni]. et altri, 2005, p. 27). Per bé que aquest rol l'han assumit els pedagogs *en sentit ampli*, plantejo que en el segle XXI finalment s'imposin els criteris científics i el sentit comú, i que és un llicenciat en pedagogia (*pedagog en sentit estricte*) qui ha de fer aquelles les funcions que, de manera espontània i vocacional, van prendre aquells. Tractaré d'explicar-ho tot seguit.

Les aptituds del pedagog

Per refermar, doncs, aquesta última idea, prendré com exemple dues branques professionals. La primera, l'arquitectura, ens pot ajudar a entendre al pedagog com a eix vertebrador en la seva professió. La segona, les belles arts, a entendre les aptituds del pedagog.

Els arquitectes (com també els enginyers) tenen com a tasca principal el disseny d'edificis i construccions; però, secundàriament, una de les seves responsabilitats és també la de coordinar les tasques dels diferents industrials que intervenen en la materialització dels seus projectes.

Això és el que s'ha de reclamar per al pedagog *professional*: la seva tasca principal és el disseny de les grans línies pedagògiques dels centres escolars. Una tasca que s'ha d'assolir sempre en funció de la realitat del centre en qüestió, però articulant i coordinant la tasca concreta de tots els altres professionals que intervenen en un centre educatiu.

Respecte de la idea de "*l'art d'educar*", podríem comparar el llicenciat en Pedagogia amb el llicenciat en Belles Arts. L'experiència ens diu que la majoria de les persones que cursen aquests estudis artístics han de tenir (i generalment tenen) unes aptituds especials. Seria impensable (o, al menys, poc probable) un estudiant d'aquesta llicenciatura que no tingués certa facilitat pel dibuix, la pintura, l'escultura o la música, o per l'àrea artística a què es vol dedicar.

Doncs bé, penso que el mateix ha de passar amb l'estudiant de Pedagogia: primàriament ha de tenir unes aptituds habilitats i actituds especials (*pedagog en sentit ampli*), per fer de l'educació un art, a partir dels coneixements que li proporciona la carrera (*pedagog en sentit estricte*). Aquest model és el que veiem, per exemple, en l'exigència que es demana per als futurs estudiants de Pedagogia a Finlàndia (Melgarejo Draper, 2006). En aquest país es fa una valoració prèvia no tan sols de les *aptituds* sinó també de les *actituds*. De la mateixa manera que en tot llicenciat en Belles Arts hi ha un artista, en tot llicenciat en pedagogia hi ha d'haver un pedagog *en sentit ampli*. I aquest és el que estarà capacitat, acabats els estudis, per fer de líder pedagògic a les escoles, des dels òrgans de decisió i govern.

Així doncs, en conclusió, estic en condicions d'afirmar des de la meva experiència, com a professor i com a directiu en diverses institucions educatives, que és necessari

i imprescindible que el pedagog desenvolupi preferentment la seva tasca a les escoles, des dels òrgans de gestió educatius superiors. És a dir, el lloc essencial del pedagog professional a les escoles està en l'exercici d'un càrrec directiu rellevant (director, titular, director general, director pedagògic, coordinador general, cap d'estudis, etc.). Com qualsevol professional en exercici, serà feina del pedagog, des d'aquesta posició, guanyar-se la necessària autoritat i credibilitat pedagògica per a dur a terme, amb eficiència i amb eficàcia, el seu compromís amb l'educació (com d'altres ho han fet al llarg de la història per intuïció i per necessitat de canviar l'ensenyament per millorar-lo).

En la defensa i l'assoliment d'aquest reconeixement explícit del pedagog *en sentit estricte*, professional, hi han de jugar un paper fonamental el Col·legis Professionals de Pedagogos.

Unes consideracions, per rumiar

No vull ignorar que, en l'entorn dels col·legis professionals, cada cop són més els pedagogs que pensen que el camp d'intervenció del pedagog ha d'anar més enllà de la tasca escolar. Però em dóna la impressió que per fer-ho, el pedagog ha hagut de renunciar –com deia– al colonitzat món de l'escola, i ha hagut d'obrir la seva actuació en d'altres àmbits en què també intervenen components de caire educatiu (hospitals, ajuntaments, clubs esportius, esplais, etc.). Però em temo que, al principi, es va plantejar aquesta obertura més com una fugida que no pas pel convenciment de la necessitat de la presència del pedagog en aquests àmbits (que, d'altra banda, no negaré que és necessària, real i positiva). Aquestes noves línies d'intervenció del pedagog són actualment motiu d'una interessant i profunda controvèrsia entre els professionals de la pedagogia. Malgrat tot, hem de reivindicar la funció del pedagog en el seu lloc més natural: l'escola.

Trobar una resposta per a la majoria de les qüestions que hem anat deixant obertes, per manca d'espai, ho considero d'una importància capital a l'hora de justificar el per què de la professió pedagògica: quins són els seus orígens; quin és l'estat de qüestió en l'actualitat; quin és el futur de la pedagogia com a ciència i com a professió. Per tant, el problema que es formula és allò que l'experiència ens mostra: tot i el paper essencial que hi haurien de jugar, la poca presència dels pedagogs a les escoles; i, més preocupant, la seva absència en els òrgans de decisió.

Conclusió

És necessari que el pedagog i, ara més que mai, perquè en té la preparació científica, recuperi el seu paper de catalitzador de l'acció educativa en els centres escolars, i ho ha de fer des del cor dels òrgans de govern. Amb els seus coneixements és qui ha de donar consistència i solidesa als projectes educatius i les seves metodologies.

Com diu Víctor García Hoz:

“Si bien es verdad que, como ciencia, la Pedagogía tiene un valor intrínseco que responde y satisface la necesidad de la verdad que la inteligencia siente, no es menos cierto que nació no de una curiosidad admirativa, sino de una necesidad práctica de la vida universalmente sentida” (García Hoz, 1985, p. 52).

Penso que no seria gens bo per a la ciència en general –i per a les ciències humanes en particular– que es perdés la figura d'aquell que, des dels òrgans de govern de les escoles encarnés, fent-la bona, l'essència d'un cos científic tan important. Seria trist que això passés només per causa de fets conjunturals, encara que no menors –com ara els alarmants índexs de fracàs escolar–, que han portat al món escolar a cercar solucions en altres disciplines i altres professionals (com s'ha dit), per deixar de banda aquelles més àmplies que proporciona la Pedagogia, la ciència més propera al món escolar. Des d'una òptica científica, doncs, la clau de volta de la millora dels centres escolars cal buscar-la en la Pedagogia i en el pedagog, exercint professionalment des dels òrgans de govern de les escoles.

Cal que les Facultats de Pedagogia, però també Col·legis Professionals, formulin propostes pràctiques, basades en la ciència, per tornar a situar el pedagog en el nucli del disseny i el plantejament pedagògic de les institucions escolars. El pedagog és qui ha aportat en el passat i ha d'aportar, en el present i en el futur, solidesa als sistemes educatius i –des d'un punt de vista científic– donar-los consistència des de la pràctica i validar-los des de la teoria.

Per acabar, penso que es farà necessari revisar els programes universitaris de les Facultats de Pedagogia per esbrinar si amb la introducció del Grau, enlloc de la Llicenciatura (o d'un Màster específic), es prepara suficientment als pedagogs per fer front al repte de ser el “pal de paller” de la gestió escolar, del que he parlat al llarg de l'escrit.

Antoni J. Colom parlava de que en el món de la pedagogia hi ha hagut en el passat una dicotomia: el corrent pedagògic que pretenia constatar els seus plantejaments a través de l'experimentació, i l'altra que ho feia a partir de la reflexió⁹. Però com bé diu Josep Lluís Bernabeu, el camí per a complementar les posicions entre els pedagogs teòrics purs i pedagogs experimentalistes, està obert i només cal plantejar una relació més fecunda entre les dues (Colom, Antoni J. et altri, 2005, p. 26).

BIBLIOGRAFIA

- Benedito, V., & Millan, M. D. (1986). *Els llicenciats en Pedagogia per la Universitat de Barcelona*. Barcelona: PPU.
- Colom, Antoni J. et altri. (2005). *Teorías e instituciones contemporáneas de la educación*. Barcelona: Ariel.
- García Hoz, V. (1985). *Principios de Pedagogia Sistemática*. Madrid: Ediciones Rialp, SA.
- Houssaye, J. et altri. (1995). *Quinze pedagogs. La seva influència*, avui. Barcelona: UOC - Edicions Proa, SA.
- Larrosa, J. (1990). *El trabajo epistemológico en Pedagogía*. Barcelona: PPU.
- Mallart, J., Teixidó, M., & Vilanou, C. (2001). *Repensar la Pedagogia*, avui. Vic: EUMO.
- Melgarejo Draper, X. (2006). *La selección y formación del profesorado: clave para comprender el excelente nivel de competencia lectora de los alumnos finlandeses*. *Revista de Educación*, 237-262.

3-En aquest sentit, per exemple –després d’assenyalar temptatives anteriors en què reivindicaven la figura del pedagog a les escoles–, arran de la implantació de la sisena hora, llegim a la web del Col·legi de Pedagogs de Catalunya (COPEC): “Esmentar, d’altra banda, que un col·legi professional tot i tenir força, no pot exercir la mateixa pressió que un sindicat i que actualment els sindicats pressionen molt amb tot el tema de la sisena hora i els itineratges. La Conselleria espera tenir prou mestres amb tot el moviment d’oposicions i concurs de trasllat, nosaltres preveiem que no serà possible i per tant és molt fàcil que es torni a repetir la situació del curs acabat” (<http://www.pedagogs.cat/reg.asp?id=362>, consultada el 08/05/2012).

4-La norma en vigència que regula les titulacions per a exercir en els centres d’Educació Bàsica i Batxillerat són la Ley Orgànica de Educación (LOE), i les Ordres del Ministeri d’Educació i Ciència, una de 24 de juliol de 1995, i l’altra –que la complementa– ECI/759/2008, de 19 de febrer. L’actual desplegament de la LEC encara és ambigu en aquest sentit.

5-Bona prova d’això són els temaris que es proposen per als màsters i postgraus en Direcció de Centres Educatius, o els continguts dels cursos de reciclatge, xerrades, congressos o simposis que s’organitzen per tractar d’aquest àmbit.

6-Només cal comparar els plans d’estudi de la llicenciatura i del grau per adonar-se que en el Grau s’ha retallat molta matèria de caire teòric.

7-A Catalunya, a principis de la dècada de 1980, un cop traspassades a la Generalitat les competències en matèria d’ensenyament, es van crear els anomenats Equips Multiprofessionals, integrats per psicòlegs, pedagogs, treballadors socials i metges, en el marc del Pla Nacional d’Educació Especial. Per Ordre del Departament d’Ensenyament de 20 de maig de 1983 es creen formalment els Equips d’Assessorament Psicopedagògic (EAP), i amb el Decret 155/1994, de 28 es regulen els serveis educatius del Departament d’Ensenyament, tots ells de caràcter multidisciplinari. La LEC, en el seu article 86 els integra en els “serveis educatius i serveis de suport als centres”. Per bé que es tracta d’equips pluridisciplinars, respecte dels professionals que els han d’integrar, a data de setembre de 2010 encara no s’ha promulgat cap norma de desplegament que derogui les anteriors.

8-Parlant d’aquesta preparació, és especialment interessant l’article de Pilar Benejam “La professionalització docent” a “Repensar la Pedagogia, avui” (Mallart, Teixidó, & Vilanou, 2001)

9-Citat a Colom, Antoni], et altri, 2005, p. 26.

© V PREMI D’ASSAIG PEDAGÒGIC FREDERIC COMPANY I FRANQUESA

© Títol: El pedagog, eix vertebrador de la tasca a l’escola

© Autor: XAVIER URETA I BUXEDA

Barcelona, 14 de juny de 2012

Edita:

Col·legi de Pedagogs de Catalunya

Drets exclusius d’edició: Col·legi de Pedagogs de Catalunya

Els continguts poden ser reproduïts, citant-ne la font

